

- Viden i fællesskab

2010

Konflikter som udtryksform

At arbejde engageret med udviklingshæmmede, der har tilknytningsforstyrrelser, anses med rette for meget krævende. Hvilke påvirkninger, der gør arbejdet krævende, og hvad der kan gøres ved det, tales der ofte mindre om.

Af Per Lærkegaard, Pædagogisk konsulent, VISS.dk

Mennesker med udviklingshæmning, der har tilknytningsforstyrrelser kan være mere skrøbelige end andre mennesker. Her kan fx peges på lav angsttærskel, besvær med at forstå omverdenen, manglende kontrol over eget liv, en oplevelse af at være anderledes at blive forladt eller afvist, eller indestængt vrede. Beboerens følelsesmæssige sårbarhed medfører ofte, at de bruger konflikter som udtryksform. De tilbagemeldinger, jeg får via mit arbejde som supervisor og underviser for VISS.dk, er, at det pædagogiske arbejde med ovennævnte målgruppe er særdeles slidsomt og fagligt krævende.

Jeg har oplevet fagligt og personligt kompetente medarbejdere, der er blevet oversvømmet af beboerens projektioner. Konsekvensen heraf er, at deres samspil ofte udvikler sig negativt. Et eksempel er en beboer, som i den grad idealiserer en bestemt kvindelig pædagog og betragtede hende som "mor" eller "bedste veninde". Pædagogen oplevede, at de havde noget særligt sammen. Når pædagogen var på arbejdet, var beboeren meget ivrig for at tilfredsstille hendes ønsker og ved det mindste vink fra hendes side, udførte beboeren straks de krav, der blev stillet til hende. Derimod var der andre kollegaer, som blev devalueret af samme person, og hver gang de stillede rimelige krav til beboeren udløste det verbale og til tider fysiske konflikter.

Under supervisionen blev det tydeliggjort, at den pædagog, som blev idealiseret, havde en oplevelse af, at de andre kollegaer var misundelige over hendes gode kontakt til beboeren. Hun oplevede

det også besværligt, at beboeren hele tiden ville i kontakt med hende. Hun havde dels svært ved at sige fra overfor beboeren, dels svært ved at slippe hende, når hun kom hjem fra arbejdet.

De kollegaer, som blev devalueret af beboeren og gjort til "hekse", oplevede sig magtesløse og utilstrækkelige. Denne situation medførte en øget grad af splittelse i personalegruppen og en kommunikation, der var præget af mistillid og uærlighed. Personalegruppen var kommet i en ulidelig situation, hvor det blev mere og mere anstrengt at komme på arbejde. Beboerens adfærd blev mere konfliktfyldt og voldsom overfor de medarbejdere, der blev devalueret af beboeren og omvendt mere klæbende i relation til den pædagog, som blev gjort til "mor". Alle var havnet i en negativ spiral.

Hvad er problemet?

Mennesker, som har ondt indeni på grund af tilknytningsforstyrrelser, kan ofte ikke selv rumme deres indre følelsesmæssige smerte, og har derfor behov for at afgifte sig selv ved at overføre deres psykiske ubalance på andre mennesker – dvs. at personen ubevidst projicerer sit eget psykiske materiale over på andre mennesker. Ved at placere (projicere) deres følelsesmæssige spændinger og for dem faretruende følelser, opnår personen dels at få kontrol over de følelser, de har svært ved selv at kontrollere, dels en dæmpning af indre psykiske spændinger. Desværre er prisen ofte, at andre mennesker bliver både rørt, ramt eller rystet.

Når det drejer sig om udviklingshæmmede med tilknytningsproblemer, der ubevidst projicere deres psykiske ubalance ud i miljøet, vil de fleste pædagoger opleve, at de bliver særdeles uretfærdigt behandlet. For eksempel kan en pædagog, der ønsker at være hjælpsom, blive chikaneret med forskellige ubehagelige ukvemsord eller direkte udsat for fysisk overgreb. Beboerens ”jeg svaghed”, dvs. manglende evne til at integrere modsatrettede følelser, som ”god og ond”, kan medvirke til, at pædagogen primært får tildelt rollen som den onde heks og andre kollegaer primært får tildelt rollen, som den gode veninde eller mor. Derved skabes der grundlag for at forstærke de naturlige modsætninger og konflikter, som er indbygget i et hvert samspil mellem mennesker.

Min erfaring er, at uanset personalegruppens viden eller samlede handlekompetencer, bliver de før eller senere påvirket og oversvømmet af beboerens uforløste følelsesmæssige problematikker.

Ovennævnte påvirkninger og ”følelsesforgiftning” af pædagogens indre psykiske klima kan blive forstærket yderligere af, at den socialpædagogiske tilgang bl.a. bygger på at opnå en god kontakt og relation til beboeren. Har vi en betydning for hinanden, giver det mening, at vi to er sammen og kan lide at være sammen. I dag tilstræber pædagogen ikke blot at være tilskuer til beboernes liv – men derimod at være en aktiv og ligeværdig deltager.

Denne tilgang har på den ene side medført nye muligheder i samspillet og åbnet op for nye udviklingsperspektiver i forhold til beboerens livssituation. Men på den anden side kan der opstå en risiko for, at pædagogen har vanskeligt ved at fastholde en passende balance mellem at komme for langt fra eller for tæt på i kontakten. Muligheden/ risikoen for at blive overinvolveret, og at vedkommende overidentificerer sig med den udviklingshæmmedes livsproblematikker, er nærliggende. Især i forhold til udviklingshæmmede med tilknytningsproblemer, som dagligt tæppebomber miljøet med deres psykiske

ubalance, er der større risiko for, at pædagogen har vanskeligt ved at finde en passende balance mellem tæthed og afstand i relationen. Såfremt denne balance tipper, kan det medføre, at den udviklingshæmmede kommer ”ind under huden” på den enkelte medarbejder. Konsekvensen heraf er, at det får en stærkt negativ indvirkning på samspillet mellem beboeren og pædagogen. Herved undermineres mulighederne for at støtte beboeren, der har brug for hjælp. Og ligeledes øges risikoen for, at der bliver begået overgreb eller omsorgssvigt i forhold til beboeren.

Hvad kan vi gøre ved det?

Min erfaring er, at mennesker med tilknytningsforstyrrelser, der for det første ofte er stabile i deres ustabilitet, og for det andet ofte har vanskeligt ved at knytte sunde relationer til andre mennesker, har behov for en pædagogisk indsats, der har en dynamisk balance mellem det flydende og faste element. En klar og venlig grænsesætning øger beboerens sikkerhed og stabilitet, og et rummeligt miljø, der afgifter beboerens indre følelsesmæssige kaos og smerter, lindrer når det gør ondt indeni. Eller sagt på en anden måde, kunsten er at opbygge et bomiljø, hvor der er grænser for adfærd - men ikke grænser for de følelsesmæssige konflikter, der styrer beboeres adfærd.

En væsentlig forudsætning for at tilrettelægge et miljø, der både er præget af det faste og det flydende er, at pædagogen er åben overfor at tilegne sig en forståelse for beboerens problemskabende adfærd, og en forståelse for sine egne fagpersonlige reaktionsmønstre i relationen til den enkelte beboer. Man kan fx stille sig spørgsmål som, hvorfor bliver jeg, som pædagog særlig irriteret på en bestemt beboer, eller hvorfor bliver jeg vred på en beboer, eller hvorfor siger jeg nej til en bestemt beboer – når jeg kunne sige Ja. Denne opmærksomhed på sin egne psykologiske mønstre i samspillet med beboeren, skærper pædagogens bevidsthed om, hvordan beboerens indre ”ubalance” overføres og genspejles i

pædagogens følelser, oplevelser og handlinger overfor beboeren. Der er stor forskel på, om pædagogen oplever beboeren som en vanskelig person eller som en person, der er i vanskeligheder.

Hvis pædagogen oplever beboeren som vanskelig, har hun ofte et ønske om at tilrettelægge en opdragende pædagogik med henblik på at ændre den negative adfærd til en mere positiv og acceptabel adfærd. Denne tilgang er ofte brolagt med konflikter og risiko for, at der enten bliver begået overgreb eller omsorgssvigt overfor beboeren. Endvidere peger erfaringerne på, at hvis det lykkes at få afgrænset en bestemt uhensigtsmæssig adfærd, opstår der bare ny problemskabende adfærd. Beboerens følelsesmæssige smerte kan ikke udelukkende lindres ved en struktureret pædagogisk tilgang.

Hvis pædagogen derimod ser beboeren som en, der har det vanskeligt, vil der automatisk være grundlag for, at hun ikke udelukkende har fokus på beboerens udsædvanlige adfærd, men også har forståelse for "følelsen" bagved den problemskabende adfærd. Denne tilgang er mere hensigtsmæssig, fordi den baner vejen for at bearbejde beboerens følelsesmæssige kaos og derved skaber grobund for lindring og ny personlig udvikling. En manglende forståelse herfor kan medføre, at den pågældende beboer sender uforløste psykiske spændinger ud i miljøet. Risikoen for, at vold eller trusler bliver anvendt som udtryksform over for andre beboere og medarbejdere, er derfor nærliggende. Konflikter og deres påvirkning på personalet skal derfor tages særdeles alvorligt.

Er du interesseret i at vide mere om, hvordan I kan tilrettelægge et dynamisk bomiljø og kombinere socialpædagogikken med metoder fra en miljøterapeutisk/ psykodynamisk tænkning, er du meget velkommen til at kontakte videnscenteret VISS.dk.